

Poskytovanie sociálnej pomoci ľuďom s mentálnym postihnutím a ich rodinám

Príbeh pilotného projektu č. 4

(hlavní partneri projektu: Bratislavský samosprávny kraj, Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR)

Sociálne služby pre osoby s mentálnym postihnutím

Každý občan Slovenska má právo na výber sociálnej služby, formy jej poskytovania i samotného poskytovateľa. Druh sociálnej služby, forma a rozsah jej poskytovania sa určia podľa charakteru nepriaznivej sociálnej situácie alebo stupňa odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby. Nepriaznivá sociálna situácia je ohrozenie fyzickej osoby sociálnym vylúčením alebo obmedzenie jej schopnosti sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy:

- z dôvodu, že nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb pre svoje životné návyky alebo pre spôsob života, závislosť od návykových látok alebo návykových škodlivých činností, pre ohrozenie jej vývoja z dôvodu jej zdravotného postihnutia, ak ide o dieťa do 7 rokov veku;
- pre ťažké zdravotné postihnutie alebo nepriaznivý zdravotný stav;
- z dôvodu, že dovŕšila vek potrebný na nárok na starobný dôchodok;
- pre výkon opatrovania fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím;
- pre ohrozenie správaním iných fyzických osôb alebo ak sa stala obeťou správania iných fyzických osôb;
- pre zotrvávanie v priestorovo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby.¹

Keď v roku 2003 došlo zo strany Slovenského helsinského výboru k monitoringu stavu ľudských práv v domovoch sociálnych služieb na Slovensku, finálna správa obsahovala aj nasledujúce konštatovania: 1) väčšina z monitorovaných zariadení preferovala zdravotnícku starostlivosť pred sociálnymi službami, hoci ide o prekonaný prístup; 2) zariadenia zvyčajne počítali s tým, že prijatí obyvatelia/klienti v nich budú umiestnení počas celého ich života; 3) v zariadeniach neboli ponúkané individuálne rozvojové programy, a teda aj vytváranie

---

¹ MPSVaR SR: Ponuka sociálnych služieb. Dostupné z: <<https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/ponuka-socialnych-sluzieb/>> (30. 9. 2019).

možností osobnej realizácie obyvateľov/klientov týchto zariadení; 4) v zariadeniach absentovala aktívna komunikácia s ich obyvateľmi/klientmi a títo neboli ani aktívne vedení k sebaobhajovaniu ich práv; 5) zariadenia nezvládali poskytovanie služieb pre ťažko a hlboko mentálne postihnutých a agresívnych obyvateľov/klientov, ktorí boli následne zaraďovaní do samostatných skupín s minimálnou aktivizáciou; 6) prijatie obyvateľa/klienta do zariadenia sa vo väčšine prípadov spájalo s automatickým zbavením jeho spôsobilosti na právne úkony; 7) muži a ženy mali samostatné a oddelené zariadenia; 8) len niektorí obyvatelia/klienti mohli opúšťať zariadenia bez sprievodu alebo aj so sprievodom a ťažšie postihnutí obyvatelia/klienti nemali ani prístup k ošateniu; 9) obyvateľom/klientom pracovníci zariadení automaticky tykajú a prakticky úplne absentovali špecializované tréningy pre pracovníkov zariadení týkajúce sa spôsobov použitia primeranej sily s cieľom udržať kontrolu nad obyvateľmi/klientmi; 10) vo viacerých zariadeniach nebola zaznamenaná snaha o reintegráciu obyvateľov/klientov do ich pôvodnej komunity; 11) v zariadeniach chýbali aktívne programy spolupráce s rodinami, príbuznými a priateľmi obyvateľov/klientov týchto zariadení.²

Takto popísaný stav bol vyhodnotený ako neakceptovateľný a panovala zhoda v potrebe modernizácie systému a aspoň v čiastočnej deinštitucionalizácii. O niekoľko rokov neskôr sa príslušné rezortné ministerstvo rozhodlo v spolupráci s ostatnými aktérmi konať a prihlásilo sa k deinštitucionalizácii v oblasti poskytovania sociálnych služieb prostredníctvom „Stratégie deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike“ a „Národného akčného plánu prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť v systéme sociálnych služieb na roky 2012 – 2015“, ktoré volali po prechode z inštitucionálnej na komunitnú sociálnu starostlivosť na Slovensku.³ Tento prechod bol definovaný ako: *proces dlhodobej a zásadnej zmeny systému, ktorého víziou a cieľom je vytvorenie a zabezpečenie podmienok pre nezávislý a slobodný život všetkých občanov, odkázaných na pomoc spoločnosti, v prirodzenom sociálnom prostredí komunity, s dostupnou a koordinovanou sieťou verejných služieb, rešpektujúc princípy ľudských práv a rovnosť príležitostí v kontexte individuálnych potrieb prijímateľov.*⁴ Jeho súčasťou mal byť koordinovaný a komplexný prístup zo strany všetkých zainteresovaných aktérov, ktorý by sledoval spoločný zámer. Jeho podstata mala spočívať v zmene prístupu k službám určeným osobám s mentálnym postihnutím, pričom dosiahnuť sa mala spokojnosť týchto osôb/klientov, ako aj ich rodín.⁵ A práve tento pilotný projekt mal za cieľ poskytnúť komplexný

---

² Horňák, L. 2010. Kvalita života klientov s mentálnym postihnutím v domovoch sociálnych služieb – minulosť a perspektívy. in Mandzáková, S. (ed.). Kvalita života osôb s mentálnym postihnutím v domovoch sociálnych služieb. Zborník z odbornej konferencie. Prešov: Prešovská univerzita, 10 – 16.

³ MPSVaR SR. 2011. Stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike. Dostupné z: <<https://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/strategia-deinstitucionalizacie-systemu-socialnych-sluzieb-nahradnej-starostlivosti-1.pdf>> (30. 9. 2019). / MPSVaR SR. 2011. Národný akčný plán prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť v systéme sociálnych služieb na roky 2012 – 2015. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/nap_di.pdf> (30. 9. 2019).

⁴ MPSVaR SR. 2011. Stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike. Dostupné z: <<https://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/strategia-deinstitucionalizacie-systemu-socialnych-sluzieb-nahradnej-starostlivosti-1.pdf>> (30. 9. 2019).

⁵ Šiška, J. 2005. Mimořádná dospělost. Edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti. Praha: Nakladatelství Karolinum.

program ďalšieho rozvoja sociálnych služieb, ktorých cieľovou skupinou neboli iba mentálne postihnuté osoby, ale tiež členovia ich rodín.

Partneri projektu

Partnerským subjektom z verejného sektora bol v tomto pilotnom projekte Bratislavský samosprávny kraj zastúpený svojím úradom, a to konkrétne odborom sociálnych služieb Úradu Bratislavského samosprávneho kraja. Kompetencie samosprávnych krajov v oblasti zabezpečovania sociálnych služieb definujú viaceré zákony. Ide napríklad o zákon NR SR č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) v znení neskorších predpisov, zákon NR SR č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky v znení neskorších predpisov či zákon NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. Z ustanovení týchto zákonov vyplýva pre samosprávne kraje povinnosť poskytovať aj nasledujúci okruh služieb:

- vypracúvanie a schvaľovanie koncepcie rozvoja sociálnych služieb vo svojom územnom obvode;
- poskytovanie sociálneho poradenstva;
- zriaďovanie, zakladanie a kontrola útulkov, domovov na pol ceste, zariadení núdzového bývania, zariadení dočasnej starostlivosti o deti, zariadení podporovaného bývania, rehabilitačných stredísk, domovov sociálnych služieb, špecializovaných zariadení, integračných centier a podobne.

Príslušné ustanovenia spomínaných zákonov teda definujú úlohy samosprávnych krajov v oblasti sociálnych služieb široko. Navyše, samosprávne kraje sa vďaka týmto ustanoveniam dostávajú do pozície aktéra, ktorý je oprávnený (a za istých okolností dokonca aj povinný) intervenovať v oblasti poskytovania a zabezpečovania sociálnych služieb.

Vzhľadom na dôležitosť témy, ako aj vzhľadom na množstvo zanedbaných aktivít zo strany verejného sektora, ktoré v minulom období viedli k zakonzervovaniu nevhodných podmienok ústiacich do znižovania kvality života mnohých zraniteľných či znevýhodnených skupín, Bratislavský samosprávny kraj prikladá veľký význam riešenej verejnej politike. Zároveň si uvedomuje skutočnosť, že ide o „málo viditeľnú“ verejnú politiku, ktorá však svojou podstatou predstavuje spoločensky citlivú tému. Keďže poskytovanie sociálnych služieb pre obyvateľov kraja je jedna zo zákonných povinností každého samosprávneho kraja, Bratislavský samosprávny kraj považuje aktivity smerujúce k zvyšovaniu kvality života osôb s mentálnym postihnutím a ich rodín skôr za prirodzený súbor aktivít, než za aktivity, ktoré by mohli byť považované za zbytočnú príťaž. Ako už bolo naznačené, Bratislavský samosprávny kraj bol v projekte zastúpený odborom sociálnych služieb Úradu Bratislavského samosprávneho kraja, ktorý až do januára 2019 viedla Michaela Šopová. Po odchode na materskú dovolenku bola Michaela Šopová dočasne nahradená Maricou Šikovou. Kontaktnou osobou bol Juraj Marendiak.

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR má charakter občianskeho združenia. K jeho založeniu došlo už v roku 1980 a v súčasnosti má viac ako 10 000 členov v miestnych združeniach po celom Slovensku.⁶ Od svojho založenia si združenie na Slovensku vybudovalo silné postavenie v oblasti sociálnych služieb. Aktívne sa zapája nielen do verejno-súkromných partnerstiev pri zabezpečovaní poskytovania týchto služieb, ale rovnako aktívne vstupuje aj do pripomienkovania relevantných právnych predpisov, pričom jeho zámerom bolo rozvíjanie odbornej diskusie a obhajoba záujmov svojej členskej základne. V tejto súvislosti sa združenie snaží o obhajobu práv a záujmov ľudí s mentálnym postihnutím, rúcanie existujúcich predsudkov a stereotypov, sebaobhajovanie, vzdelávanie určené osobám s mentálnym postihnutím, ako aj ich príbuzným a priateľom, sociálne poradenstvo, organizáciu rekondično-integračných pobytov pre osoby s mentálnym postihnutím a ich asistentov a podobne. Do portfólia aktivít združenia patrí aj vydávanie časopisu Informácie ZPMP.

V minulosti združenie úspešne realizovalo niekoľko projektov. Napríklad, v rámci projektu Spoločne proti diskriminácii ľudí s mentálnym postihnutím sa združenie pokúšalo o podporu rovnakého prístupu k základným ľudským a občianskym právam v prípade osôb s mentálnym postihnutím. Projektom Aj my chceme žiť samostatne zase združenie zabezpečovalo nevyhnutnú asistenčnú službu pre osoby s mentálnym postihnutím. Do realizácie tohto pilotného projektu boli zo združenia zapojení až deväti zamestnanci, a to Iveta Mišová, Marián Horanič, Zuzana Kolláriková, Miroslav Mišo, Silvia Horaničová, Ivana Vetešková, Ľubica Vyberalová, Štefánia Nováková a Mária Tomaško.

Ciele a časový plán projektu

Osoby s mentálnym postihnutím tvoria veľmi špecifickú a heterogénnu cieľovú skupinu, na ktorú je na Slovensku naviazaný špecifický druh a rozsah sociálnych služieb kompetenčne spadajúcich pod regionálnu územnú samosprávu. Cieľom samosprávy by pritom malo byť zavádzanie dostupných služieb pre dotknutých obyvateľov/klientov a ich rodiny, podpora funkčnosti rodín zahŕňajúcich osoby s mentálnym postihnutím, dosahovanie maximálnej možnej miery samostatnosti a nezávislosti osôb s mentálnym postihnutím a podobne.

Ciele tohto projektu priamo súvisia so stavom poskytovania sociálnych služieb mentálne postihnutým osobám. Marián Horanič k tejto téme uviedol okrem iného aj nasledujúce: *Ak hovoríme o sociálnych službách, ich rámeč tvorí zákon o sociálnych službách. Z môjho pohľadu je v tomto zákone definovaných viacero nástrojov a služieb, ktoré môžu napomôcť ľuďom s mentálnym postihnutím žiť kvalitný a dôstojný život. Služby pre ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodiny sú zabezpečované rôznymi typmi inštitúcií. Otázkou je miera jeho aplikácie a najmä dostupnosť jednotlivých typov služieb. Ak sa vrátim na začiatok, služby pre ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodiny nie sú v stave, ktorý by odzrkadľoval reálne potreby. Objektívne treba uznať, že v posledných rokoch sa celková situácia pozitívne zmenila aj vplyvom nových legislatívnych nástrojov. Máme tu napríklad nový zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych*

---

⁶ Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR: Kto sme? Dostupné z: <http://zmpmvsr.sk/index.php/o-nas/kto-sme> (30. 9. 2019).

podnikoch.⁷ Z uvedeného vyplýva, že združenie si pri vstupe do projektového partnerstva uvedomovalo problematiku existujúceho stavu v oblasti sociálnych služieb určených osobám s mentálnym postihnutím, no zároveň vnímalo aj pozitívny posun, ktorý sa vďaka naštartovaniu deinštitucionalizácie v tejto sfére podarilo dosiahnuť.

Ako jeden z najzávažnejších determinantov komplikujúcich prácu s osobami s mentálnym postihnutím sa ukazuje absencia komplexnej databázy, ktorá by hovorila nielen o počte takýchto osôb, ale tiež o ďalších potrebných charakteristikách vzťahujúcich sa na tieto osoby. Ak totiž primerane nepoznáme prijímateľov/klientov sociálnych služieb, potom aj nastavenie týchto služieb nezodpovedá reálnym potrebám: *Neexistujú ucelené štatistiky, z ktorých by bolo jasné, koľko je ľudí s mentálnym postihnutím na Slovensku, ich rozdelenie na mieru postihnutia alebo ich geografické rozmiestnenie. Bez údajov sa veľmi ťažko robia realistické stratégie a plánujú adresné služby. Pre naše potreby využívame väčšinou štatistické údaje z iných krajín. Z nich vyplýva, že prevalencia mentálneho postihnutia môže byť niekde medzi jedným až dvoma percentami.*⁸

Cieľ projektu bol definovaný takto: *Problematika ľudí s mentálnym postihnutím je veľmi špecifická a je na ňu naviazaný špecifický druh a rozsah služieb regionálnej územnej samosprávy. Práve z dôvodu unikátnosti potrieb tejto skupiny ľudí je potrebné vytvoriť koncepciu obsahujúcu všetky špecifiká týchto skupín. Na príprave stratégie je nevyhnutné pracovať najmä so skupinami ľudí, ktoré majú v opatere človeka s mentálnym postihnutím, aby výsledná koncepcia a riešenia našli pochopenie a reakciu verejnosti. Zámerom je práve v spolupráci s dotknutými skupinami hľadať efektívne a najadresnejšie riešenia uľahčujúce život a poskytujúce maximálnu pomoc rodinám a ľuďom s mentálnym postihnutím. Cieľom projektu je zavádzať dostupné služby pre klientov a ich rodiny, podporovať funkčnosť rodiny, dosiahnuť maximálnu možnú mieru samostatnosti a nezávislosti človeka s mentálnym postihnutím.*⁹

Projekt predpokladal analýzu potrieb osôb s mentálnym postihnutím a ich rodín. Zber dát v teréne (prostredníctvom rozhovorov aj dotazníkového prieskumu) mal byť nasledovaný sériou okrúhlych stolov, v rámci ktorých mali byť konzultované výsledky z terénneho zberu dát a tieto aktivity mali vyústiť do spracovania „Analýzy potrieb a očakávaní zo strany rodín s členom s mentálnym postihnutím v oblasti sociálnych služieb a ich rodín“ a „Návrhu koncepcie rozvoja sociálnych služieb pre potreby ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodiny na území Bratislavského samosprávneho kraja“.

Pozvánku k okrúhlym stolom mali dostať všetci zainteresovaní aktéri tejto verejnej politiky, no predovšetkým zástupcovia Bratislavského samosprávneho kraja, zástupcovia relevantných aktérov z mimovládneho sektora a obyvatelia kraja, ktorých sa problematika sociálnych služieb pre mentálne postihnuté osoby bezprostredne dotýka. Spomínaný návrh koncepčného

---

⁷ Rozhovory so zástupcami Bratislavského samosprávneho kraja a Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR.

⁸ Rozhovory so zástupcami Bratislavského samosprávneho kraja a Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR.

⁹ Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR: Poskytovanie sociálnej pomoci ľuďom s mentálnym postihnutím. Dostupné z: <<http://www.zpmpvrs.sk/index.php/temy/prieskum-potrieb-ludi-s-mentalnym-postihnutim-a-ich-rodin/71-projekty/aktualne-projekty/poskytovanie-socialnej-pomoci-ludom-s-mentalnym-postihnutim>> (30. 9. 2019).

materiálu mal byť v záverečnej etape implementácie projektu predložený na rokovanie a schválené v Zastupiteľstve Bratislavského samosprávneho kraja, čím by sa tento materiál legitimizoval a stal by sa pomyselnou „cestovnou mapou“ v riešenej oblasti regionálnej sociálnej politiky.

Príprava projektu

Skúsenosti hlavných partnerov projektu vyplývajúce z realizácie projektov podobného obsahu alebo rozsahu boli pomerne bohaté. Napríklad, združenie malo za sebou úspešnú realizáciu početných projektov v oblasti práce s osobami s mentálnym postihnutím. Ako príklad je možné spomenúť projekty, ako Dôstojný život – právo, nie privilegium, Spolu rúcajme predsudky, BIVIO – Centrum prípravy a zamestnanosti ľudí s mentálnym postihnutím a podobne. Rovnako však aj doterajšie aktivity a starostlivosť o dotknutú skupinu osôb zo strany Bratislavského samosprávneho kraja vytvárali dobrý základ pre primerané zapojenie sa do tohto pilotného projektu.

Partneri zamerali projekt na mapovanie a analýzu potrieb osôb s mentálnym postihnutím a ich rodín vo viacerých oblastiach ich života vrátane oblasti sociálnych služieb. Keďže samosprávny kraj v rámci svojich kompetencií zabezpečuje poskytovanie sociálnych služieb aj pre osoby s mentálnym postihnutím, spolupráca na takto zameranom pilotnom projekte preň predstavovala jedinečnú príležitosť naplniť svoje poslanie a zároveň využiť pomoc zo strany odborníkov z praxe, ktorí každodenne prichádzajú do styku s osobami s mentálnym postihnutím aj s ich rodinami a majú bezprostrednú skúsenosť s ich potrebami i problémami.¹⁰

Prípravná fáza pilotného projektu sa dá hodnotiť ako štandardná. Hlavní projektoví partneri sa oboznamovali s administratívou spojenou s realizáciou projektu a definovali svoje očakávania, kapacity a s tým súvisiace úlohy a plánované výstupy. Táto fáza trvala prakticky už od záveru roka 2016 a koordinačno-prípravné aktivity boli finalizované na prelome apríla a mája 2017. V rámci týchto aktivít došlo k niekoľkým osobným stretnutiam zástupcov samosprávneho kraja i združenia, čo vyústilo do podpisu memoranda o spolupráci medzi hlavnými zapojenými aktérmi – Združením na pomoc ľudí s mentálnym postihnutím v SR, Bratislavským samosprávnym krajom a Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.

Oba hlavné partnerské subjekty vyzdvihovali konštruktívnosť a pozitívnu atmosféru, ktoré sprevádzali celú prípravnú fázu projektu. Podľa ich zástupcov bola problematika kvality života

---

¹⁰ Bratislavský samosprávny kraj: Koncepcia rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019 – 2021. Dostupné z: <<https://bratislavskykraj.sk/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-rozvoja-soci%C3%A1lnych-slu%C5%BEieb-pre-%C4%BEud%C3%AD-s-ment%C3%A1lnym-postihnut%C3%ADm-v-kompetencii-Bratislavsk%C3%A9ho-samospr%C3%A1vneho-kraja-na-roky-2019-2021.pdf>> (30. 9. 2019).

osôb s mentálnym postihnutím a ich rodinných príslušníkov veľmi dôležitou témou¹¹ a tomu zodpovedal aj prístup týchto zástupcov k príprave projektu.

Prvá etapa implementácie (júl – december 2017)

Prvá implementačná etapa projektu bola venovaná príprave metodiky práce a zberu dát. Hlavní partneri si vybrali štruktúrované rozhovory a dotazníkový prieskum ako hlavné metódy zberu dát. So zámerom identifikácie respondentov a distribúcie dotazníkov boli oslovení aj ďalší zainteresovaní aktéri:

- členské organizácie Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR sídliace na území Bratislavského samosprávneho kraja;
- Platformy rodičov detí so znevýhodnením;
- Spoločnosť Downovho syndrómu na Slovensku;
- občianske združenie Up Down syndrom;
- Spoločnosť Williamsovho syndrómu;
- ďalšie občianske združenia a neziskové organizácie poskytujúce sociálne služby/podporu deťom i dospelým osobám s mentálnym postihnutím (napríklad občianske združenie Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR, občianske združenie Otvorme dvere, otvorme srdcia či Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom);
- verejné i súkromné zariadenia sociálnych služieb a poradne nachádzajúce sa na území Bratislavského samosprávneho kraja (napríklad Domov sociálnych služieb Stupava);
- špeciálne základné školy, spojené školy, praktické školy a odborné učilištia nachádzajúce sa na území Bratislavského samosprávneho kraja (napríklad Špeciálna základná škola Dolinského v Bratislave).

Ich oslovením sa podarilo naplniť dva zámery. Na jednej strane sa týmto zabezpečovala participácia zainteresovanej verejnosti. Na druhej strane sa tým vytváral predpoklad na účinné oslovenie cieľových skupín, čo pri špecificky zameranom analytickom zámere bolo mimoriadne dôležité.

Ako určitá forma ohrozenia implementácie projektu sa vnímali voľby do orgánov regionálnej samosprávy, ktoré sa konali v novembri 2017. Napriek zmene na poste predsedu samosprávneho kraja (Pavla Freša nahradil Juraj Droba) sa žiadne obavy nenaplnili a projektové partnerstvo malo „zelenú“ na implementáciu pilotného projektu aj po voľbách.

Druhá etapa implementácie (január – marec 2018)

Prieskum potrieb osôb s mentálnym postihnutím a rodín, ktorých členmi sú osoby s mentálnym postihnutím, bol kľúčovou aktivitou celého pilotného projektu. Umožňoval nielen zber primárnych dát kvantitatívneho i kvalitatívneho charakteru, ale tiež vytváral priestor na

---

¹¹ Rozhovory so zástupcami Bratislavského samosprávneho kraja a Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR.

identifikáciu potrieb tých, ktorých sa bezprostredne plánovaný koncepčný materiál má dotýkať.

Obrázok č. 1: Diskusia na jednom zo skupinových rozhovorov¹²

Mimoriadne dôležitým prvkom bolo zameranie na potreby nielen zdravotne postihnutých osôb, ale aj ich rodín, pretože práve tieto rodiny sú často v situáciách, ktoré sú odlišné od situácií, ktorým každodenne čelí bežná populácia (vrátane predsudkov a stereotypných prístupov). Druhým dôležitým prvkom bolo zohľadňovanie zmien potrieb z hľadiska plynutia veku. Keďže je zrejmé, že potreby jednotlivca i rodiny sa menia v čase, zbierané dáta boli triedené podľa vekových kategórií dospelých respondentov, respektíve maloletých osôb s mentálnym postihnutím: rané detstvo (0 – 6 rokov), školský vek a mladá dospelosť (6 – 26 rokov), stredná dospelosť (26 – 50 rokov) a seniorský vek (50 a viac rokov). Partneri projektu využili dva typy interviewovania. Prvým typom boli skupinové rozhovory za účasti rodičov maloletých osôb. Druhým typom boli štruktúrované rozhovory s dospelými osobami. Okrem osobného oslovenia v rámci rozhovorov boli odpovede od respondentov získavané aj

---

¹² Predstavujeme pilotný projekt č. 4. Majú ľudia s mentálnym postihnutím právo na šťastný život? Dostupné z: <https://mailchi.mp/25464769c288/maj-udia-s-mentlnym-postihnutm-prvo-na-astn-ivot-451399?e=ea4d7a0373> (30. 9. 2019).

prostredníctvom dotazníkového prieskumu pre rodičov detí a dospelých s mentálnym postihnutím.¹³

Obrázok č. 2: Atmosféra na jednom zo skupinových rozhovorov¹⁴

Na skupinových rozhovoroch s rodičmi osôb s mentálnym postihnutím sa zúčastnilo celkom 120 respondentov (vek týchto rodičov nebol zisťovaný). Skupiny boli väčšinou zmiešané a ich účastníkmi boli rodičia mladších detí, starších detí i dospelých. Prevládali však rodičia dospelých osôb s mentálnym postihnutím. Partneri využili na ich organizáciu formát takzvaných okrúhlych stolov.¹⁵ Organizačne boli tieto rozhovory zabezpečené tak, aby išlo o početne porovnateľné skupiny a aby boli začlenení aj takí respondenti, ktorí bývajú mimo hlavného mesta Bratislavy. V tomto kontexte bolo organizovaných celkovo desať skupinových

¹³ Bratislavský samosprávny kraj: Konceptia rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019 – 2021. Dostupné z: <<https://bratislavskykraj.sk/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-rozvoja-soci%C3%A1lnych-slu%C5%BEieb-pre-%C4%BEd%C3%AD-s-ment%C3%A1lnym-postihnut%C3%ADm-v-kompetencii-Bratislavsk%C3%A9ho-samospr%C3%A1vneho-kraja-na-roky-2019-2021.pdf>> (30. 9. 2019).

¹⁴ Predstavujeme pilotný projekt č. 4. Majú ľudia s mentálnym postihnutím právo na šťastný život? Dostupné z: <<https://mailchi.mp/25464769c288/maj-udia-s-mentlnym-postihnutm-prvo-na-astn-ivot-451399?e=ea4d7a0373>> (30. 9. 2019).

¹⁵ Naratívna správa (január – marec 2018) k pilotnému projektu č. 4 (spracované zástupcami Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v Slovenskej republike).

rozhovorov, z toho päť skupinových rozhovorov v Bratislave (v rôznych mestských častiach) a päť skupinových rozhovorov v ďalších mestách Bratislavského samosprávneho kraja:

- Bratislava I (18. januára 2018),
- Malacky (23. januára 2018),
- Bratislava II (29. januára 2018),
- Pezinok (8. februára 2018),
- Stupava (15. februára 2018),
- Senec (20. februára 2018),
- Bratislava III (27. februára 2018),
- Modra (13. marca 2018),
- Bratislava IV (20. marca 2018),
- Bratislava V (27. marca 2018).¹⁶

Vďaka tomu sa podarilo geograficky pokryť celé územie Bratislavského samosprávneho kraja. Na každom skupinovom rozhovore sa v priemere zúčastňovalo 12 osôb a pre každú skupinu boli určení dvaja facilitátori, ktorých úlohou bola podpora a usmerňovanie diskusie o potrebách rodín, ktorých členmi sú deti alebo dospelé osoby s mentálnym postihnutím. Cieľom bolo zachytiť dynamiku vývoja týchto potrieb vzhľadom na rôzne vekové obdobia osôb s mentálnym postihnutím. Tematicky išlo o potreby v oblasti zdravotnej starostlivosti, vzdelávania, bývania, sociálnych služieb, pracovného uplatnenia a rodinného života.

Pokiaľ ide o štruktúrované rozhovory s osobami s mentálnym postihnutím, tieto boli zamerané na osem kľúčových oblastí v živote dospelých osôb s mentálnym postihnutím, a to zamestnanie, bývanie, sociálne služby, financie, partnerstvo a rodičovstvo, cestovanie a pohyb, voľný čas a vzdelávanie. Tieto kľúčové oblasti vychádzajú z ustanovení Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. Počas rozhovorov interviewujúci kládol otázky tak, aby sa prispôbil možnostiam a schopnostiam respondenta a v prípade potreby boli otázky zopakované, preformulované či doplnené o potrebné vysvetlenie. Interviewovaných bolo týmto spôsobom spolu 42 osôb s mentálnym postihnutím:

- 2 respondenti vo veku 19 – 24 rokov,
- 6 respondenti vo veku 25 – 29 rokov,
- 15 respondenti vo veku 30 – 39 rokov,
- 15 respondenti vo veku 40 – 49 rokov,
- 4 respondenti vo veku 50 a viac rokov.¹⁷

Dotazníkový prieskum bol zvolený preto, aby sa zachytili odpovede tých osôb, ktoré napríklad neboli ochotné zúčastniť sa na rozhovoroch alebo si na ne nedokázali vytvoriť primeraný

---

¹⁶ Naratívna správa (január – marec 2018) k pilotnému projektu č. 4 (spracované zástupcami Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v Slovenskej republike).

¹⁷ Bratislavský samosprávny kraj: Koncepcia rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019 – 2021. Dostupné z: <<https://bratislavskykraj.sk/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-rozvoja-soci%C3%A1lnych-slu%C5%BEieb-pre-%C4%BEud%C3%AD-s-ment%C3%A1lnym-postihnut%C3%ADm-v-kompetencii-Bratislavsk%C3%A9ho-samospr%C3%A1vneho-kraja-na-roky-2019-2021.pdf>> (30. 9. 2019).

časový priestor. Dotazníky boli distribuované v tlačenej/papierovej podobe aj elektronicky. Cieľom bolo zvýšiť jeho dostupnosť pre čo najširší okruh respondentov a apriórne nevylučovať respondentov z účasti na tomto prieskume len kvôli obmedzeniu sa na jednu z týchto foriem (predpokladalo sa, že elektronické verzie dotazníkov môžu preferovať skôr mladší respondenti, zatiaľ čo u starších respondentov sa predpokladalo, že uprednostnia tlačenu/papierovú formu. Pokiaľ ide o obsah, dotazník bol formulovaný čo najprístupnejším a najzrozumiteľnejším spôsobom. Celkovo obsahoval 25 otázok, ktoré sa okrem demografických údajov (vek dieťaťa, vek rodičov, druh postihnutia dieťaťa a základné informácie o dieťati a domácnosti) týkali viacerých oblastí. Pri sociálnych a odľahčovacích službách boli otázky zamerané na mieru informovanosti, ako aj mieru záujmu o využívanie jednotlivých druhov týchto služieb a o ich reálne využívanie. Otázky venované kompenzácii ťažkého zdravotného postihnutia boli zamerané na mieru informovanosti a rozsah priznania jednotlivých kompenzácií. V neposlednom rade dotazník obsahoval aj otázky týkajúce sa miery využívania osobnej asistencie. Miera návratnosti bola dobrá a celkovo sa podarilo získať touto cestou odpovede od 189 osôb (respondentov):

- 36 rodičov detí vo veku 0 – 6 rokov,
- 72 rodičov detí vo veku 7 – 26 rokov,
- 78 rodičov dospelých detí vo veku 27 – 50 rokov,
- 3 rodičia dospelých detí vo veku nad 50 rokov.¹⁸

Komunikáciu s verejnosťou zabezpečovalo predovšetkým združenie, ktoré využilo vlastnú sieť a kontakty, ako aj kontakty ich partnerov (napríklad Platformy rodičov detí so znevýhodnením). Samosprávny kraj sprostredkoval predovšetkým kontakty zariadení pracujúcich s osobami s mentálnym postihnutím, ktoré boli v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti. Cieľové skupiny reagovali na projekt a jeho aktivity (plánovaný zber dát a možnosť poskytnúť spätnú väzbu) pozitívne. Počas okrúhlych stolov vyjadrili spokojnosť s projektovou implementáciou i jeho ambíciami a vyjadrili nádej, že realizácia projektu skutočne pomôže riešeniu problémov, s ktorými sa každodenne stretávajú.¹⁹

Táto implementačná etapa projektu vyžadovala od partnerov projektu intenzívnu komunikáciu so zainteresovanou verejnosťou, predovšetkým s rodičmi a ostatnými príbuznými osôb s mentálnym postihnutím. Líderskú pozíciu v tejto etape hralo predovšetkým združenie, pričom koordináciu mala na starosti jeho odborná garantka Iveta Mišová.²⁰ Zástupcovia odboru sociálnych vecí Úradu Bratislavského samosprávneho kraja sa zúčastnili na väčšine stretnutí s rodinami osôb s mentálnym postihnutím a aktívne sa podieľali na facilitovaní skupinových rozhovorov. Bola to veľmi dôležitá priama skúsenosť, vďaka ktorej

---

¹⁸ Bratislavský samosprávny kraj: Konceptia rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019 – 2021. Dostupné z: <<https://bratislavskykraj.sk/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-rozvoja-soci%C3%A1lnych-slu%C5%BEieb-pre-%C4%BEud%C3%AD-s-ment%C3%A1lnym-postihnut%C3%ADm-v-kompetencii-Bratislavsk%C3%A9ho-samospr%C3%A1vneho-kraja-na-roky-2019-2021.pdf>> (30. 9. 2019).

¹⁹ Naratívna správa (január – marec 2018) k pilotnému projektu č. 4 (spracované zástupcami Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v Slovenskej republike).

²⁰ Naratívna správa (január – marec 2018) k pilotnému projektu č. 4 (spracované zástupcami Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v Slovenskej republike).

projekt viedol v neskorších fázach k želaným výstupom v podobe analytického i koncepčného materiálu. Výnimočnosť týchto materiálov spočíva v tom, že do ich spracovania boli primárne zapojení aj tí, ktorých sa najviac týkajú, teda osoby s mentálnym postihnutím a ich rodiny. Zároveň boli získané unikátne dáta, vďaka ktorým sa vytvoril komplexný a realitu kopírujúci obraz o potrebách osôb s mentálnym postihnutím a ich rodín.²¹

Hlavní partneri postupovali v súlade s časovým aj obsahovým plánom projektu a neboli zaznamenané žiadne zásadné zmeny súvisiace s plánovanou realizáciou projektu. V súvislosti s realizáciou okrúhlych stolov a podnetmi, ktoré na nich odzneli, projektoví partneri dokonca identifikovali posilnenie motivácie vlastných zamestnancov na vytvorenie užitočných a efektívnych výstupov tohto pilotného projektu.²²

Obrázok č. 3: Oficiálne otvorenie centra Bivio²³

²¹ Bratislavský samosprávny kraj: Koncepcia rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019 – 2021. Dostupné z: <<https://bratislavskykraj.sk/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-rozvoja-soci%C3%A1lnych-slu%C5%BEieb-pre-%C4%BEud%C3%AD-s-ment%C3%A1lnym-postihnut%C3%ADm-v-kompetencii-Bratislavsk%C3%A9ho-samospr%C3%A1vneho-kraja-na-roky-2019-2021.pdf>> (30. 9. 2019).

²² Naratívna správa (apríl – jún 2018) k pilotnému projektu č. 4 (spracované zástupcami Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v Slovenskej republike).

²³ Oficiálne otvorenie centra Bivio. Zverejnené dňa 25. 10. 2018. Dostupné z: <<https://bivio.sk/sk/oficialne-otvorenie-centra-bivio/>> (30. 9. 2019).

Nezávisle od tohto pilotného projektu sa združenie v tom istom čase venovalo aj implementácii projektu BIVIO – Centrum prípravy a zamestnanosti ľudí s mentálnym postihnutím, ktorý bol finančne podporený dánskou nadáciou VELUX. Vďaka tejto podpore sa podarilo 25. októbra 2018 v rámci uvedeného projektu otvoriť unikátny sociálny podnik – Centrum Bivio, ktorého hlavným cieľom je pomoc osobám s mentálnym postihnutím zaškoliť sa a pripraviť sa na výkon rôznych profesií a uplatniť sa na trhu práce.²⁴

Tretia etapa implementácie (apríl 2018 – január 2019)

V priebehu tretej implementačnej etapy sa naplno rozbehli analytické práce. Paralelne s nimi však bolo potrebné doplniť niektoré chýbajúce údaje. Tieto boli dozbierané v období apríl – august 2018, a to prostredníctvom osobných stretnutí a individuálnych rozhovorov s dospelými osobami s mentálnym postihnutím. Osobné stretnutia slúžili na doplnenie mozaiky dát týkajúcich sa životnej situácie dotknutých osôb. Okrem toho boli tiež zisťované návrhy riešení, ktoré by tieto osoby považovali za najvhodnejšie z pohľadu vlastných skúseností.

Ilustratívne príklady z analýzy boli publikované aj prostredníctvom časopisu Informácie ZPMP v SR, ktorý vydáva združenie. V článku Mapovanie potrieb v Bratislavskom samosprávnom kraji, ktorého autorkou bola Zuzana Kolláriková, boli zachytené nielen sumárne konštatovania analytikov, ale aj výňatky vyjadrení niektorých respondentov.²⁵ Tento časopis bol distribuovaný na celom Slovensku, a to v náklade 2000 ks.

Okrem kontinuálnej telefonickej a elektronickej komunikácie medzi zástupcami hlavných partnerov, počas tejto implementačnej etapy bolo zorganizovaných niekoľko osobných pracovných stretnutí. Išlo predovšetkým o operatívne stretnutia slúžiace na dohadovanie a koordináciu spoločného postupu pri analýze výsledkov prieskumu. Napríklad, jedno z týchto stretnutí bolo venované špecifickým potrebám ľudí s mentálnym postihnutím v zariadeniach podporovaného bývania.

V priebehu jesenných mesiacov 2018 bola sfinalizovaná analýza sociálnych služieb určených osobám s mentálnym postihnutím a ich rodinám na území Bratislavského samosprávneho kraja. Líderskú pozíciu pri analytických prácach zohrali predovšetkým skúsení zamestnanci-odborníci združenia.

Dňa 14. decembra 2018 schválilo Zastupiteľstvo Bratislavského samosprávneho kraja Koncepciu rozvoja sociálnych služieb v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2018 – 2023. Obsahom tohto koncepčného materiálu je popis stavu siete tých sociálnych služieb, ktoré kompetenčne patria do pôsobnosti tohto samosprávneho kraja, ako aj analýza možností, nástrojov a opatrení v oblasti rozvoja sociálnych služieb, ktoré sú zacielené na vybrané skupiny osôb s rôznym zdravotným postihnutím.²⁶ Keďže v danom čase bol

---

²⁴ Oficiálne otvorenie centra Bivio. Zverejnené dňa 25. 10. 2018. Dostupné z: <<https://bivio.sk/sk/oficialne-otvorenie-centra-bivio/>> (30. 9. 2019).

²⁵ Kolláriková, Z. 2018. Mapovanie potrieb v Bratislavskom samosprávnom kraji. Informácie ZPMP, 3 – 4, s. 23 – 24.

²⁶ Bratislavský samosprávny kraj: Koncepcia rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019 – 2021. Dostupné z:

implementovaný tento pilotný projekt, v časti zameranej na rozvoj sociálnych služieb určených pre osoby s mentálnym postihnutím sa autori koncepčného materiálu odvolávajú na záväzok Bratislavského samosprávneho kraja spracovať samostatný koncepčný materiál pre sociálne služby využívané danou špecifickou skupinou osôb.

Výsledky analýzy sociálnych služieb určených osobám s mentálnym postihnutím a ich rodinám na území Bratislavského samosprávneho kraja boli prezentované na záverečnej konferencii pilotného projektu, ktorá sa konala 16. januára 2019 v priestoroch Úradu Bratislavského samosprávneho kraja za účasti zástupcov oboch hlavných partnerov, Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, zástupcov z ďalších samosprávnych krajov, poslancov Zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja, zástupcov poskytovateľov sociálnych služieb, odborníkov, ako aj širšej verejnosti, ktorá zahŕňala osoby s mentálnym postihnutím a členov ich rodín.

Ukončenie projektu, jeho dopad na prax a replikovateľnosť v iných podmienkach

Koncepcia rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019 – 2021 bola spracovaná ako spoločný výstup partnerstva medzi Bratislavským samosprávnym krajom a Združením na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR. Jej finálna verzia bola postúpená na prerokovanie členom komisie zdravotníctva a sociálnych vecí Zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja. Títo členovia predložený koncepčný materiál prerokovali, schválili a odporučili ho na schválenie aj samotnému zastupiteľstvu. Zastupiteľstvo Bratislavského samosprávneho kraja sa koncepcii venovalo na svojom riadnom zasadnutí dňa 14. júna 2019. Po oboznámení sa s jeho obsahom a stanoviskom členov poverenej komisie prebehla diskusia a po jej ukončení prítomní poslanci koncepciu jednomyselne schválili.²⁷

Podpredseda Bratislavského samosprávneho kraja Mikuláš Krippel sa k schválenej koncepcii vyjadril takto: *Cieľom koncepcie bolo pripraviť koncepčný dlhodobější materiál, ktorý mapuje situáciu sociálnych služieb, ktoré sa poskytujú ľuďom s mentálnym postihnutím v súčasnosti, a zároveň si stanoví priority do budúcnosti. (...) Naším záujmom bolo, aby sa k potrebám ľudí s mentálnym postihnutím vyjadrili práve ľudia s mentálnym postihnutím, teda oni sami, a ich rodinní príslušníci. Nechceli sme od stola určovať ich potreby, ale aby oni sami mohli povedať, čo ich trápi, v čom by potrebovali väčšiu podporu.*²⁸ Tým de facto vyjadril ocenenie hlavného výstupu pilotného projektu aj zo strany exekutívy Bratislavského samosprávneho kraja, čo je významný predpoklad jej úspešnej a účinnej implementácie do praxe.

<<https://bratislavskykraj.sk/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-rozvoja-soci%C3%A1lnych-slu%C5%BEieb-pre-%C4%BEud%C3%AD-s-ment%C3%A1lnym-postihnut%C3%ADm-v-kompetencii-Bratislavsk%C3%A9ho-samospr%C3%A1vneho-kraja-na-roky-2019-2021.pdf>> (30. 9. 2019).

²⁷ TASR: BSK chce zlepšovať sociálne služby poskytované ľuďom s mentálnym postihnutím. Zverejnené dňa: 14. júna 2019. Dostupné z: <<https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:20190614TBB00201>> (30. 9. 2019).

²⁸ TASR: BSK chce zlepšovať sociálne služby poskytované ľuďom s mentálnym postihnutím. Zverejnené dňa: 14. júna 2019. Dostupné z: <<https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:20190614TBB00201>> (30. 9. 2019).

V nadväznosti na schválenú koncepciu sa predpokladalo spracovanie a nastavenie súvisiaceho akčného plánu, ktorý by viedol k naplneniu tohto koncepčného materiálu. Z ďalších nadväzujúcich aktivít súvisiacich s implementáciou tohto projektu je vhodné uviesť tieto:

- V druhej polovici roku 2019 prebiehali prípravy na vydanie Sprievodcu sociálnymi službami v regióne Bratislavského samosprávneho kraja. Plánovanou súčasťou tohto sprievodcu sú aj informácie o sociálnych službách určených pre osoby s ťažkým zdravotným stavom alebo nepriaznivým zdravotným stavom.
- V okrese Bratislava poskytujú špecializované sociálne poradenstvo prevažne pre ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodiny dvaja neverejní poskytovatelia sociálnej služby (Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v Slovenskej republike a Agentúra podporovaného zamestnávania, n. o.). Bratislavský samosprávny kraj im na rok 2019 poskytol finančné príspevky na prevádzku poskytovanej sociálnej služby (3120 hodín špecializovaného sociálneho poradenstva, ktoré malo zabezpečiť združenie, a 1380 hodín špecializovaného sociálneho poradenstva, ktoré mala zabezpečiť agentúra).
- V zariadeniach sociálnych služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti Bratislavského samosprávneho kraja je poskytovaná krátkodobá aj dlhodobá intervenčná služba. Na začiatok roku 2020 bolo naplánované hodnotenie dopadov poskytovania krátkodobej a dlhodobej intervenčnej služby pre prijímateľov sociálnych služieb v zariadeniach sociálnych služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti Bratislavského samosprávneho kraja ako súčasť Správy o stave zabezpečenia sociálnych služieb v regióne Bratislavského samosprávneho kraja.
- Štatutárni zástupcovia zariadení sociálnych služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti Bratislavského samosprávneho kraja boli informovaní a požiadaní o zabezpečenie ochrany súkromia prijímateľov sociálnych služieb s mentálnym postihnutím.
- Bratislavský samosprávny kraj sa zaviazal zorganizovať semináre a školenia pre odbornú i laickú verejnosť (vrátane zamestnancov zariadení sociálnych služieb), ako aj pre prijímateľov sociálnych služieb na rôzne relevantné témy (napríklad na tému partnerstva a sexuality ľudí s mentálnym postihnutím).

Projekt možno jednoznačne považovať za príklad dobrej praxe a je replikovateľný nielen v podmienkach iných samosprávnych krajov, ale aj v podmienkach obecných samospráv (teda v podmienkach obcí a miest). Navyše, takýto partnerský prístup so zdôraznením participácie verejnosti pri tvorbe danej verejnej politiky je replikovateľný i v podmienkach samotného Bratislavského samosprávneho kraja, ktorý túto skúsenosť môže využiť aj pri tvorbe iných verejných politík.

Zhodnotenie vybraných prvkov participatívnej tvorby verejných politík

Jednou z rozhodujúcich súčastí realizácie projektu bolo zapojenie relevantných aktérov do tvorby plánovaného koncepčného materiálu a ich vzájomná spolupráca. Tá je aj jedným z najdôležitejších determinantov úspešnej implementácie pripravenej a schválenej koncepcie. Intenzitu zapojenia hlavných partnerov projektu aj ich vzájomnú spoluprácu možno hodnotiť

pozitívne. Vzhľadom na to, že Bratislavský samosprávny kraj je z hľadiska svojich kompetencií orgánom verejnej moci disponujúcim širokým diapazónom úloh, dalo by sa predpokladať, že problematika starostlivosti o osoby s mentálnym postihnutím nebude patriť medzi jeho prioritné oblasti. Jednak ide o problém, ktorý bezprostredne trápi relatívne malú časť celkovej populácie kraja, a jednak ide o neatraktívnu oblasť z hľadiska politického marketingu. Takáto obava sa však nikdy nenaplnila a účasť zástupcov samosprávneho kraja bola aktívna a z hľadiska splnenia cieľov projektu tiež prínosná.

Očakávania oboch hlavných partnerov boli od prípravnej fázy tohto projektu veľmi vysoké, keďže ich predchádzajúce projekty v oblasti sociálnych služieb pre osoby s mentálnym postihnutím považovali za úspešné. Pozitívnu hnacou silou pre združenie i ďalších zainteresovaných aktérov bol fakt, že zástupcovia samosprávneho kraja opakovane deklarovali prioritné vnímanie riešenej témy zo strany hlavných predstaviteľov samosprávneho kraja. Dôležitým faktorom bezproblémového priebehu prípravy a následnej implementácie projektu bola štandardná komunikácia a plnenie úloh zo strany oboch hlavných partnerov v súlade s časovým plánom. Úlohy boli pritom rozdelené jasne, zrozumiteľne a partneri si medzi sebou vybuodovali potrebnú dôveru. V tomto kontexte neboli pochybnosti ani o preberaní líderstva v rámci plnenia rôznych úloh a partneri sa navzájom rešpektovali.

Komunikácia so zainteresovanou verejnosťou sa ukázala ako efektívna a účinná, pretože partnerom sa podarilo získať dáta od signifikantného počtu respondentov. Rozhodujúcu rolu tu zohrala aj dôvera tejto zainteresovanej verejnosti v aktivity, do ktorých sa zapojila: *Zber dát prostredníctvom skupinových rozhovorov bol jednak najbohatší na podnety, ale zároveň aj najťažší, pretože naši ľudia boli konfrontovaní s mnohými každodennými problémami, s ktorými musia dotknuté skupiny zápasiť. Taktiež boli zaznamenané mnohé pozitívne názory od zapojených skupín, keďže mali pocit, že niekto počúva ich názory, že vyjadrené potreby rodičov detí s postihnutím a samotných ľudí s postihnutím smerujú priamo k verejnemu orgánu, ktorý má kompetenciu meniť veci a vytvárať politiky na mieru...*²⁹

Kombinácia metód zberu dát sa ukázala ako veľmi účinné riešenie. Metóda rozhovorov i dotazníková metóda umožnili získať interviewujúcim relevantné informácie o potrebách osôb s mentálnym postihnutím a ich rodinných príslušníkov. Získané dáta boli spracovávané kvantitatívne i kvalitatívne. Nižšia účasť rodičov malých detí v skupinových rozhovoroch bola, pravdepodobne, spôsobená obmedzeniami rodičov týchto detí, ktoré vychádzajú z potreby starostlivosti o malé deti a z ťažkostí pri zabezpečovaní opatery týchto detí. Inými slovami, rodičia malých detí sa zapájali skôr do dotazníkového prieskumu, zatiaľ čo rodičia dospelých osôb s mentálnym postihnutím preferovali osobné stretnutia.

Väčšina projektov nie je realizovaná bez problémov. Tým najzávažnejším v tomto prípade sa stala administratívna záťaž, ktorá súvisela s finančnou podporou projektu zo strany Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Miera tejto záťaže bola vzhľadom na poskytnuté zdroje vyhodnotená zo strany Bratislavského samosprávneho kraja ako

---

²⁹ Rozhovory so zástupcami Bratislavského samosprávneho kraja a Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR.

neprimerane vysoká, a tak práve tento projektový partner nakoniec zdroje na realizáciu projektu vôbec nečerpá. Ako skonštatovala Michaela Šopová: *Tento projekt bol pre nás nesmierne dôležitý a téme by sme sa venovali bez ohľadu na podporu zo strany tretieho subjektu. Rozhodujúce pre nás bolo to, že môžeme navrhnúť verejnú politiku na základe unikátnych údajov a podnetov, ktoré sme získali v spolupráci s partnermi priamo od dotknutých osôb.*³⁰

---

³⁰ Rozhovory so zástupcami Bratislavského samosprávneho kraja a Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR.